

ВСЕУКРАЇНСЬКА СПІЛКА
РАДА ЛГБТ-ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ

Тел.: +380 (44) 542-77-38, +380 (50) 315-54-57 • E-mail: lgbt-rada@mail.ru
Місцезнаходження та поштова адреса: 02218, м. Київ, вул. Валентина Серова, буд. 30-Б, кв. 34

м. Київ, 13 вересня 2011 р.

№ 01-09/11-Р

*До питання громадського обговорення
проекту Указу Президента України
«Про Стратегію боротьби
з дискримінацією в Україні»*

**Міністру юстиції України
ЛАВРИНОВИЧУ О. В.**

Адреса: 01001, м. Київ–1,
вул. Архітектора Городецького, 13
КОПІІ (до відома):

**Міністру закордонних справ України
ГРИЩЕНКУ К. І.**

Адреса: 01018, м. Київ–18, пл. Михайлівська, 1

**Голові Представництва Європейського
Союзу в Україні Й. В. Жозе Мануелу
ПІНТУ-ТЕЙШЕЙРІ**

Адреса: 01024, м. Київ–24,
вул. Круглоуніверситетська, 10

**Голові Федерації профспілок України
ХАРІ В. Г.**

Адреса: 01012, м. Київ–12,
майдан Незалежності, 2

ШАНОВНИЙ ОЛЕКСАНДРЕ ВОЛОДИМИРОВИЧУ!

Вітаємо Ваші зусилля щодо наближення нашої країни до Європейського Союзу, втілені при розробці проекту Указу Президента України «Про Стратегію боротьби з дискримінацією в Україні» (далі за текстом звернення — «Проект»).

Рада ЛГБТ-організацій України — це всеукраїнська спілка, до складу якої входять 19 ЛГБТ-організацій. Зміст діяльності Ради полягає, зокрема, у всебічній адвокації прав, інтересів і потреб ЛГБТ.

Однією з найважливіших проблем, із якою майже щоденно стикаються представники української ЛГБТ-спільноти — лесбійки, геї, бісексуали і трансгендерні люди, — є проблема дискримінації у різноманітних сферах життєдіяльності. Доказова база і фактичний матеріал з цього питання вже багато років збираються та аналізуються як інститутами громадянського суспільства¹, так і державними інституціями, зокрема, організаціями системи Національної академії наук України². Факти та статистика дискримінації громадян в Україні на підставах сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності (скорочено — СОГІ) є добре відомими і в українському експертному середовищі, і на рівні політичних суб'єктів та органів європейських інституцій, зокрема Парламентської Асамблеї і Комітету Міністрів Ради Європи, Європейського Парламенту, Верховного комісара Ради Європи з прав людини тощо.

¹ Детально про це див.: <http://gay.org.ua/annualreports> (щорічні звіти Регіонального інформаційного і правозахисного Центру для геїв та лесбійок «Наш світ» про дотримання прав ЛГБТ в Україні); *Ситуація трансгендерів в Україні: Отчёт по исследованию* / [Автор-составитель канд. психол. наук С. Иванченко, при участии А. Довгопол, И. Ирискиной, Т. Лысенко.] — К., ОО «Инсайт», 2010. — 56 с. — Режим доступу: http://www.insight-ukraine.org.ua/media/TRP_report.pdf.

² Див.: *Аналітичний звіт за результатами проекту «Моніторинг порушень прав людини в контексті доступу ЧСЧ до основних послуг з профілактики ВІЛ/СНІДу, лікування, догляду та підтримки»* / Центр соціальних експертиз Інституту соціології Національної Академії наук України. — За ред. Шеремета С. П. — К., 2011. — 120 с.

Користуючись можливістю взяти участь у громадському обговоренні Проекту, **вважаємо за необхідне привернути Вашу увагу до такого:**

1. У розміщеному на сайті Мін'юсту України тексті Проекту³ неодноразово згадується перелік ознак, за якими в Україні пропонується боротися з дискримінацією та протидіяти їй. На жаль, у цьому переліку механічно відтворено відповідну норму статті 24 Конституції України. Посилаючись на конституційну норму, ми свідомо використовуємо вираз *«на жаль»*, бо її технічне відтворення не вносить нічого нового в державну антидискримінаційну стратегію, хоча потреби часу і соціальні реалії рішучо вимагають розширення та конкретизації цього переліку. На нашу думку, базовий антидискримінаційний перелік має бути максимально вичерпним і в той же час відкритим. Зокрема, **в ньому має бути прямим текстом згадано такі підстави як «сексуальна орієнтація» та «гендерна ідентичність»**. При уникненні прямих згадок про ці антидискримінаційні підстави ситуацію в царині прав людини для ЛГБТ неможливо покращити, що підтверджується багаторічним моніторингом відповідного стану справ. Про це йдеться і в документах європейських інституцій, чинних для України, і в двосторонніх документах по лінії Україна—ЄС.

Так, іще 26 вересня 2000 року Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила Рекомендацію № 1474 (2000) «Про становище лесбійок і геїв у державах—членах Ради Європи»⁴. Цим документом країни—учасниці РС, а серед них Україну, закликано, серед іншого, до того, щоби:

- *«включити сексуальну орієнтацію до ознак, за якими забороняється дискримінація відповідно до національного законодавства»;*
- *«уживати дисциплінарних заходів до тих осіб, які дискримінують гомосексуальних людей»;*
- *«забезпечити рівне ставлення до гомосексуалів у сфері працевлаштування»* (позиції «а», «g», «h» підпункту «iii» пункту 11 зазначеної Рекомендації).

Документ «Порядок денний асоціації Україна—ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію»⁵, який набрав чинності 23 листопада 2009 року, містить пункт, який безпосередньо стосується питання прав ЛГБТ в Україні, а саме:

«(с.) Забезпечення дотримання прав осіб, які належать до меншин:

- *обмін найкращими практиками стосовно заходів захисту меншин від дискримінації та утисків відповідно до європейських і міжнародних стандартів, з метою створення сучасних правових рамок. Розвиток тісного співробітництва між органами влади та представниками груп меншин;*
- *співпрацювати щодо заходів з боротьби із збільшенням злочинів, пов'язаних із проявами нетерпимості та ненависті (расизм, ксенофобія, антисемітизм або гомофобія)».*

31 березня 2010 року Комітет Міністрів Ради Європи за участю української сторони ухвалив⁶ Рекомендацію «Про заходи з подолання дискримінації на підставах сексуальної

³ Доступний за гіперпосиланням <http://www.minjust.gov.ua/0/36397>.

⁴ Офіційний текст англійською мовою доступний на сайті Ради Європи за гіперпосиланням: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta00/erec1474.htm>.

⁵ Див. http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_990.

⁶ Докладніше — дивіться офіційний прес-реліз Ради Європи [шифр документа 277(2010)]: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=PR277%282010%29&Language=lanRussian&Ver=original&Site=DC&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE>.

орієнтації та гендерної ідентичності» [шифр документа — CM/Rec(2010)5]⁷. У цьому документі, підтриманому українською стороною без застережень, міститься заклик до урядів країн Ради Європи подолати дискримінацію за ознаками СОГІ у різноманітних сферах соціального життя. Текст зазначеної Рекомендації може бути наданий Міністерству юстиції України Міністерством закордонних справ України в перекладі українською мовою.

Отже, ми наголошуємо на необхідності системного внесення Україною прямих згадок про сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність до **всіх** нормативно-правових актів, які стосуються забезпечення в Україні прав і свобод людини. Включення СОГІ до переліку ознак, за якими буде заборонена дискримінація, вже на етапі затвердження державної Стратегії боротьби з дискримінацією створить передумови для включення цих ознак і до інших документів, які будуть розроблені на основі Стратегії.

Більше того, таким чином держава вже зараз дасть суспільству однозначно зрозуміти, що гомофобія має не просто опинитися поза законом завдяки забороні: вона, як і ксенофобія, расизм чи антисемітизм, повинна бути піддана широкому громадському осуду та розглядатись як морально неприйнятна. Гомофобія нічим не краща за інші форми дискримінації, але парадокс нинішньої правової системи України полягає в тому, що жертвами порушення прав людини з мотивів гомофобії є статистично більша кількість громадян, ніж чисельність тих, хто зазнає порушення своїх прав на підставі вже захищених законом соціальних ознак. Така диспропорцію соціальної дійсності та нормативної бази має бути подолано.

Вочевидь, законодавство не може прямим чином установлювати етичні норми, але саме через законодавство держава може впливати на суспільство, демонструючи повагу до цінностей толерантності, підтриманих нашою країною ще 1995 року в рамках Декларації принципів толерантності, прийнятої на рівні Генеральної конференції ЮНЕСКО⁸. Навіть якщо частина громадськості ще не розуміє необхідності назрілих перемін, держава мусить іти попереду, формувати відповідне ставлення — як це було у випадку скасування в Україні смертної кари.

2. Останнім часом міжнародні та національні інституції, зокрема Всесвітня організація охорони здоров'я⁹, Об'єднана програма ООН з ВІЛ/СНІДу¹⁰, Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією¹¹, дійшли висновку про те, що поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу серед уразливих до цієї інфекції груп залежить насамперед від стану дотримання прав людини в кожній країні, а саме — від того, наскільки розвинуто толерантне ставлення в суспільстві до ВІЛ-позитивних людей і представників груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ. Що стосується України, саме дискримінаційне та стигматизуюче ставлення в суспільстві до чоловіків, які практикують секс із чоловіками

⁷ Текст англійською мовою опубліковано на сайті Ради Європи: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1606669&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.

⁸ http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_503 (офіційний текст рос. мовою).

⁹ Див., напр.: Заява генеральної директорки ВООЗ докторки Маргарет Чен «Права людини — підґрунтя для глобальної боротьби з ВІЛ». — Режим доступу: http://www.who.int/mediacentre/news/statements/2010/AIDS_Day_20101130/ru/index.html.

¹⁰ Див.: ВІЧ і сексуальні стосунки між чоловіками: Коротке заявлення по питаннях політики / ЮНЭЙДС: Об'єднана програма ООН по ВІЧ/СПІДу. — Август 2006. — 4 с. — Режим доступу: http://www.afew.org/fileadmin/data/Knowledge_Centre_RUS/jc1269-policybrief-msm_ru.pdf.

¹¹ Див.: Стратегія Глобального фонду в області сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (СОГІ) [общая информация о документе] // Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність в контексті епідемії ВІЧ: Інформаційний бюлетень [електронна публікація в pdf-форматі]. — 2010, апрель. — 8 с. — Режим доступу: http://www.theglobalfund.org/documents/rounds/10/R10_InfoNote_SOGI_ru.pdf.

(ЧСЧ), є однією з провідних причин практикування ними ризикованих форм поведінки, що призводить до поширення епідемії ВІЛ-інфекції серед цієї групи ризику¹².

Викладені міркування є ще однією підставою для експліцитного включення СОГІ до переліку антидискримінаційних ознак уже на стадії розробки Стратегії боротьби з дискримінацією в Україні та далі — до всіх документів, що прийматимуться на її основі.

3. На нашу думку, під час розробки Стратегії боротьби з дискримінацією в Україні, а особливо при подальшій розробці законопроекту про заборону дискримінації, необхідно звернутися як до міжнародного, так і національного досвіду в цієї сфері. Зокрема, **радимо «взяти на озброєння» проект Закону України «Про захист від дискримінації»¹³**, підготовлений «на випередження» урядових рішень Коаліцією з протидії дискримінації в Україні, створеною навесні цього року¹⁴. До речі, текст цього законопроекту містить дуже вдалий, на нашу думку, перелік ознак, за якими має бути заборонено дискримінацію у нашій країні.

4. У п. 9 Пояснювальної записки до Проекту йдеться про те, що *«Проект не стосується соціально-трудової сфери»*. Якщо малося на увазі, що у цій сфері немає дискримінації і тому Проект її не стосується, то ми наголошуємо, що це не відповідає дійсності. За нашими спостереженнями, саме сфера трудових відносин є однією з тих сфер, де права ЛГБТ порушуються частіше за деякі інші сфери. Передусім це стосується незаконного звільнення чи відмови у прийнятті на роботу за ознаками СОГІ. Доказову базу щодо цих фактів задокументовано в численних дослідженнях і звітах, посилення на деякі з яких містяться в примітках 1–2 на першій сторінці цього звернення. З цієї ж причини ми копіюємо наше звернення на адресу Федерації профспілок України.

На нашу думку, Президент Янукович, уперше обіймаючи посаду Прем'єр-міністра, вчинив цілком обґрунтований крок, запропонувавши в поданому ним від Кабінету Міністрів України законопроекті від 28 серпня 2003 року № 1038-1 заборонити *«будь-яку дискримінацію у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників на доступ до роботи у разі укладення, зміни і припинення трудового договору, здійснення трудових і пов'язаних з ними прав працівників залежно від [...] сексуальної орієнтації»* (ч. 1 ст. 3)¹⁵.

Ми впевнені, що не тільки СОГІ є причиною дискримінації у сфері трудових відносин. До них можна віднести такі ознаки, як ВІЛ-статус, колір шкіри та багато інших. Тому ми вважаємо, що саме ця сфера потребує особливої уваги у контексті боротьби з дискримінацією.

5. На нашу думку, в Стратегії мали би бути зазначені **принаймні орієнтовні терміни реалізації її складових**, передусім — строки розробки й прийняття антидискримінаційного закону. Без цього навіть гарно розроблена стратегія ризикує залишитися лише на папері, як сталося з чималою кількістю програмних документів, що приймалися під час каденцій другого і третього Президентів.

¹² Див. збірник: *Социальная работа с людьми, практикующими однополые сексуальные отношения: Теория. Методики. Лучшие практики* / Сост. Гейдар Л. М., под ред. Андрущенко М. В. — К., МБФ «Международный Альянс по ВИЧ/СПИД в Украине», 2009. — 196 с. — С. 12. — Режим доступу: http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/lgbt/pdf/lgbt_manual.pdf.

¹³ Анотацію до законопроекту див. за гіперпосиланням <http://antidi.org.ua/materials/concept/>. Режим завантаження тексту самого законопроекту: http://antidi.org.ua/netcat_files/225/279/h_7646d89eb3df83de2870171323e59fad.

¹⁴ Див. Меморандум учасників Коаліції з протидії дискримінації в Україні від 5 квітня 2011 р. — Режим доступу: <http://antidi.org.ua/coalition/>.

¹⁵ Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=15689&pf35401=39191.

Додатково повідомляємо:

а) спільнота лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів (ЛГБТ), яка є невід'ємною частиною українського суспільства, складає, за експертними оцінками, від 800 тис. до 1 млн. 200 тис. мешканців країни¹⁶;

б) де-факто в Україні існує значна кількість одностатевих партнерств, яка оцінюється фахівцями в межах від 100 тис. до 200 тис. пар¹⁷.

Сподіваємось, Олександр Володимировичу, на Вашу увагу до викладеної в цьому зверненні проблематики, її ретельне опрацювання та підтримку наших зусиль, які, в кінцевому підсумку, спрямовані на розбудову сучасної та вільної європейської держави Україна на конституційних засадах пріоритетності прав і свобод людини.

Резюмуючи, нагадуємо пропонуємо слова зі звернення Президента України Віктора Януковича до учасників спеціального засідання Верховної Ради України з нагоди 60-ї річниці з дня підписання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, що відбулося 22 жовтня 2010 року: *«Я вважаю, що і Верховна Рада, і Кабінет Міністрів мають як можна швидше завершити процес уніфікації національного законодавства із європейськими правозахисними стандартами. [...] Ми мусимо переконати весь світ реальними справами у серйозності і незворотності наших намірів»*¹⁸.

Просимо направити відповідь на наше звернення із копією на Представництво Європейського Союзу в Україні.

З повагою,

Андрій МАЙМУЛАХІН,

співголова Ради,

голова Комітету з питань правозахисту та прав людини

¹⁶ Див.: *Протокол Постійної референтної групи з питань ЛГБТ-спільноти та ЧСЧ-сервісних проектів в Україні від 18 лютого 2010 р. № 14.* — П. 17. — Архів ПРГ-Україна. — Витяг може бути наданий за запитом.

¹⁷ Див.: Маймулахин А. Ю., Касянчук М. Г., Лещинский Е. Б. *Однополое партнёрство в Украине: Отчёт о проведенном исследовании* / Региональный информационный и правозащитный центр для геев и лесбиянок «Наш мир», Общественная организация «Донбасс-СоцПроект». — Донецк/Киев, «Атопол», 2009. — С. 22. — Режим доступу: http://gay.org.ua/publications/same_sex_partnership.pdf.

¹⁸ *Звернення Президента України Віктора Януковича з нагоди 60-ї річниці підписання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод* // Офіційне інтернет-представництво Президента України Віктора Януковича. — 22.10.2010, 14:35. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/18569.html>.